

קונטרס רבית

בירור שלש שאלות בעניני רבית הנוגעות
הלכה למעשה שלא ליכשל באיסור מה"ת
ומשם יפרד והי' לשלשה ראשים

- א. האם מותר להלוות צמוד למטבע אחר
- ב. רבית על כרטיס אשראי לצורך חברו
- ג. אם היתר עיסקא מועיל בהלוואה פרטית

תכליתו לבאר צד ההיתר והאסור
בכמה דינים המצויים בהלכות רבית
ובסופו סיכום פסקי הלכות למעשה
מתוך שו"ת דברי פינחס חלק שני

א. האם יש חשש רבית בהלוואה צמוד למטבע אחר והאם המלוה יכול לתבוע אחר זמן פרעון להחזיר החוב לפי שער מטבע זר או שאסור משום רבית

בסוגיא אין מקבלים צאן ברזל מישראל . דיוק בלשון הגמ' המלוה ברבית . איסור רבית חל על מלוה ולוה . לא אסרה תורה אלא רבית הלואה . רבית בכמות ואיכות וטובת הנאה . אם פורע חובו בסחורה ומוזיל לו . הלוח חטים ופורע במעות ופירות . חילוק בין מטבע היוצא לפירות . בגדר אין יוקר וזול במטבע . אם מותר לפרוע במטבע שונה . הפסד מצד שלא פרע בזמן הפרעון . שיטת מהרש"ל לשלם כזמן פרעון . אם עשו תנאי לפרוע במטבע אחר . הלואה בא"י בשקלים צמוד לדולר . טעם היתר ואיסור בהלוואה צמודה . חילוק בין ביטול כיסו להפסד ממון . היכא שלוח מסופק בסכום החוב . עצה אם לזה ומלוה טוענים ברי . לשון הטור מאד מאד ליוזר מרבית . ליוזר בכל הלואה מרבית . טעם שחז"ל הפליגו בעון רבית . רבית שלא לצורך מסחר . אין היתר בדרך הערמה . הל' הלואה לפי שער מטבע זר . מותר להלוות לחבירו בשטר עיסקא צמוד למטבע חוץ לצורך מסחר . אם יש למלוה הפסד אחר זמן פרעון . אם שייך פשרה ומחילה ברבית.

ב. אם מותר ללוה לשלם למלוה הוצאת רבית שעולה לו מחמת הלואה בכרטיס אשראי

תשלום שכר סופרים והבאת כסף . אם יש היתר כדי שלא יפסיד המלוה . פרעון העמלה הוא רבית לט"ז . חילוק בין הוצאת הלואה לרבית . מי אחראי על הפסד אחר זמן פרעון . אם ראוי לפצות המלוה בהיתר לצאת מדין שמים . באשראי בעל הכרטיס הוא הלוח מהבנק וחוזר ומלוה ללוה . דעת גדולי הרבנים שזהו חשש קרוב לודאי רבית.

ג. אם מותר להלוות ברבית בהיתר עיסקא לצרכים האישיים שלא לצורך שום עסק

סתם עסק הוא חצי מלוה וחצי פקדון . יסוד ענין היתר עיסקא . אסור ליתן מעות בעיסקא לנכרי שמתעסק בדברים אסורים . תקנת מהר"ם לעשות היתר עיסקא . פולמוס הגדולים אם ראוי לעשות היתר עיסקא כללי לכל העסקים . לסמוך רק על נוסח שטר עיסקא שתקנו גדולי הפוסקים . חילוק בין עסק לבין צרכיו הפרטיים . תשובת הרבנים לאיסור . אם אין ללוה שום עסק אין ליתן הלואה ברבית בהיתר עיסקא . משעבד מעותיו בכל מקום להתיר רבית . בהלוואה לצורך פרטי לא שייך שטר עיסקא להתיר רבית מה"ת.

תשובה א

עד"ש האם המלוה יכול להצמיד ההלוואה לפי שער מטבע זר כגון שעבר זמן הפרעון וחושש שמא יפסיד כספו ורוצה מהלוה שיחזיר לו החוב צמוד למטבע אחר. ומעשה שהי' שאחד הלוה לחבירו סכום עשרת אלפים יורו למשך חודש ועבר זמן הפרעון ולא הי' ללוה לשלם בחזרה סכום ההלוואה, והסכים המלוה ליתן ללוה עוד חודש בתנאי שיהי' החוב צמוד לשער הדולר, בכדי שלא יפסיד ערך הדולר שהי' ברצונו לקנות, האם יש להגדיר זאת בתור הלוואה חדשה כאילו הלוה מתחלה בדולר או שמא יש לחוש לשאלה של רבית. וגם יש לדון היכא שהציע לו המלוה באחד באייר לדחות זמן הפרעון בתנאי האמור והראה ללוה שער הדולר, והלוה לא ענה הן או לאו רק השאיר דמי ההלוואה בידו בלי להחזיר, האם אחר שבועיים שעלה הדולר יכול הלוה לטעון שמסכים לשער של ט"ו באייר, או שבכח המלוה לתבוע שער הדולר שהי' באחד באייר מכיון שהלוה לא דחה הצעתו מתחלה כשהציע לו, וגם לא החזיר לו דמי ההלוואה, או שמא מאחר שהולכים אחר הסכם הראשון אין המלוה רשאי לתבוע ואף לבקש להצמיד ההלוואה לדולר, אפילו אם יהי' לו מזה נזק, משום איסור רבית. ויסוד השאלה הוא אם המלוה רשאי לשנות ההלוואה אחר זמן הפרעון בתנאי להחזירו במטבע זר או לפי שער אותו מטבע, מטעם שזוהי הלוואה חדשה, או שאומרים כל שלא פרע חובו חל הסכם הראשון, ואין המלוה או הלוה יכולים לשנות ההלוואה, אף שכבר עבר זמן הפרעון.

אין מקבלים צאן ברזל מישראל

א) קיי"ל בב"מ ע' ע"ב אין מקבלים צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל מקבלים צאן ברזל מהנכרים ולוים מהם ומלוים אותם ברבית, וכן בגר תושב. ולהלן בש"ס תניא א"ר יוסי בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית, אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו, והם מביאים עדים

ולבלר וקולמוס ודיו וכותבים וחותמים פלוני זה כפר באלקי ישראל. תניא רשב"א אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם, הא למדת שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטים. והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטים, א"ר אלעזר הללו מתמוטטים ועולים והללו מתמוטטים ואינם עולים. גר תושב האמור לענין רבית מאי היא דכתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך וחי אחיך עמך, ורמינהי לויים מהם ומלויים אותם ברבית וכן בגר תושב, א"ר נחמן בר יצחק מי כתיב אל תקח מאתם, מאתו כתיב מישראל. ת"ר אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב, ערב למאן, אילימא ערב לישראל והא תנא אלו עוברים בלא תעשה המלוה והלוה הערב והעדים, אלא לנכרי, וכיון דדיני' דנכרי דאזיל בתר ערבא איהו ניהו דקא שקיל מיני' רביתא. א"ר ששת שקיבל עליו לדון בדיני ישראל, אי קיבל עליו לדון בדיני ישראל רבית נמי לא לשקול, א"ר ששת שקיבל עליו לזו ולא קיבל עליו לזו. ת"ר ישראל שלוה מעות מנכרי ברבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר, אם קודם שנתגייר זקפן עליו במלוה גובה קרן ורבית, ואם לאחר שנתגייר זקפן עליו במלוה גובה קרן ואינו רבית. וכן נכרי שלוה מעות מישראל ברבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר, אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה גובה קרן ורבית, אם משנתגייר זקפן עליו במלוה גובה קרן ואינו רבית. ר"י אומר נכרי שלוה מעות מישראל ברבית בין כך ובין כך גובה קרן ורבית. אמר רבא א"ר חסדא א"ר הונא הלכה כר"י, מ"ט כדי שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה.

דיוק בלשון הגמרא המלוה ברבית

(ב) ומלשון ש"ס דילן מלוה ברבית כופר באלקי ישראל ונכסיו מתמוטטים משמע שנאמר דוקא על המלוה ולא על הלוה כמ"ש רש"י פלוני כפר שהלוה ישראל ברבית, וכן

כתב בכנה"ג בהגה"ט יו"ד סי' ק"ס אות י"ג כל הנותן
 ברבית דייקא נכסיו מתמוטטים וכאילו כפר ביציאת מצרים
 ובאלקי ישראל. אבל הגר"א סי' ק"ס סק"ג הביא על לשון
 שו"ע ראי' מת"כ פ' בהר שהקב"ה הוציא את ישראל
 ממצרים על תנאי שיקבלו עליהם מצות רבית, שכל המודה
 במצות רבית מודה ביציאת מצרים וכל הכופר במצות רבית
 כופר ביציאת מצרים, ולפי דבריו משמע ששוה לזה למלוה
 לא רק באיסור אלא גם בענשו. וזוהי דעת הרמב"ם פ"ד
 מהל' מלוה ולוה ה"ז כל הכותב שטר רבית הרי זה ככותב
 ומעיד עליו עדים שכפר בה' אלקי ישראל, וכן כל הלוח
 ומלוה ברבית בינם לבין עצמם הרי הם ככופרים בה' אלקי
 ישראל וכפרו ביציאת מצרים שנאמר את כספך לא תתן לו
 בנשך וגו' אני ה"א אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים.
 והקדים בפ"ד ה"ב כדרך שאסור להלוות כך אסור ללוות
 ברבית שנאמר לא תשיך לאחיך, מפני השמועה למדו שזו
 אזהרה ללוה כלומר לא תנשך לאחיך, וכן אסור להתעסק
 בין לוח ומלוה ברבית, וכל מי שהי' ערב וסופר או עד
 עבר בל"ת שנאמר לא תשימון עליו נשך זו אזהרה אף
 לעדים וערב וסופר. הא למדת שהמלוה ברבית עובר על
 ששה לאוין, לא תהי' לו כנושה, את כספך לא תתן לו
 בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך, אל תקח מאתו נשך
 ותרבית, לא תשימון עליו נשך, ולפני עור לא תתן מכשול.
 והלוה עובר בשנים, לא תשיך לאחיך, ולפני עור לא תתן
 מכשול. ובשו"ע הרב הל' רבית ה"ב הוסיף מתוס' ב"מ ע'
 ע"ב ד"ה תשיך שכל המלוה ברבית אינו קם בתחיית
 המתים, וכ"ה ברוקח הל' תשובה סי' ט"ז, וכל בו סי' ס"ו,
 וכנה"ג בהגה"ט סי' ק"ס אות ב'. ולפסקי תוס' זבחים פ"ט
 סי' נ"ד דומה לשופך דמים. ואף שבשו"ע סתם מנין הלאוין
 ותלה עיקר העונש על המלוה, מ"מ מדברי ראשונים מבואר
 חומר האיסור עד שאמרו עליו נכסיו מתמוטטים וכלים.
 ומהר"ל בנתיבות עולם נתיב הצדקה פ"ו כתב כמו שמצות
 צדקה היא חיים כך הרבית נשיכה והעדר, והמלוה ברבית

אין מי שילמד עליו זכות, כי הוא דבק בהעדר ונשיכה, ולא מצינו חטא ועון שהפליגו בו חכמים כל כך כמו ברבית.

איסור רבית חל על המלוה והלוה

ג) ואף שלפי הרמב"ם אין הלוה עובר אלא על שני לאוין לא תשיך לאחיך ולפני עור לא תתן מכשול, אבל מסוגיא התם דף ע"ה ע"ב משמע שעובר גם על לאו הבא מכלל עשה לנכרי תשיך הא לאחיך לא תשיך, ואף אם הלוה נותן הרבית מרצונו הטוב אינו מועיל מלעבור ל"ת כמ"ש הטור סי' ק"ס בשם הגאונים שאם מחל הלוה למלוה רבית שלקח או שעתיד ליקח אע"פ שקנו מידו או נתן לו במתנה אינו כלום, שכל רבית שבעולם מחילה היא אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה זו, לפיכך אין המחילה מועלת כלום אפילו ברבית של דבריהם. והרמב"ם פ"ד הי"ג חלק עליהם וכתב שמחילה מועלת, שאם רצה למחול מוחל כדרך שמוחל הגזל, וכן כתב הרא"ש פ"ה סי' ב' ודאי אם לקח ממנו רבית וצריך להחזיר לו מועלת מחילה לפוטרו כמו בכל גזל, אבל בשעת לקיחת הרבית אפילו אם אמר אני נותן לך במתנה אסור לקבלו. וכתבו הב"י וב"ח שזוהי כוונת הרמב"ם כנגד הגאונים כפי שכתב המגיד שם ומהרי"ק שורש י"ז, לאפוקי מהשגות הראב"ד וסמ"ג ל"ת ס"ב שהבינו דברי הרמב"ם שלא כדרכם. ולדברי הריטב"א דף ס"א ע"א מחילה באונס אפילו לרמב"ם אינה כלום, כגון שמשביע את הלוה בשעת הלואה למחול אחר הפרעון, שאינו נשבע אלא מחמת אונס, זולת אם מוחל בלב שלם. וכן ההלכה בשו"ע סי' ק"ס ס"ה אפילו אם אמר לו בשעת לקיחת הרבית אני נותן לך במתנה אסור לקבל ממנו, אבל אם לקח ממנו רבית וצריך להחזיר לו מועלת מחילה לפטרו כמו בכל גזל. ופת"ש סק"ו הביא משאילת יעב"ץ ח"א סי' קמ"ז שדוקא מחילה בפירוש אבל שתיקה לחוד לא מהני. מיהו לפי הרמ"א בשם הר"ן וסייעתו אין זה אלא ברבית מה"ת אבל ברבית דרבנן אינו עובר אלא משום לפני עור

כדעת הרא"ש, מיהו בשו"ת פני יהושע ח"א חו"מ סי' ט' חלק על רוב אחרונים שהכריעו כן להלכה.

לא אסרה תורה אלא רבית הלואה

ד) ומצינו בב"מ ס"ט ע"ב רב חמא הוה מוגר זוזי בפשיטא ביומא כלו זוזי דרב חמא, הוא סבר מאי שנא ממרא, ולא היא, מרא הדרא בעינא וידיע פחת', זוזי לא הדרי בעינייהו ולא ידיע פחת'. אמר רבא שרי לי' לאיניש למימר לי' לחברי' הילך ארבעה זוזי ואופי' לפלניא זוזי, לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה. ואמר רבא שרי לי' לאיניש למימר לי' לחברי' שקיל לך ארבעה זוזי ואמור לי' לפלוני לאוזפן זוזי, מ"ט שכר אמירה קא שקיל. כי הא דאבא מר ברי' דרב פפא הוה שקיל אוגנא דקירא מקיראי ואמר לי' לאבוה אוזפינהו זוזי, א"ל רבנן לרב פפא אכיל ברי' דמר רביתא, א"ל כל כי האי רביתא ניכול לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה, הכא שכר אמירה קא שקיל ושרי. וכן העתיק הטור סי' ק"ס לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לזה למלוה. וכתב הב"י בשם המרדכי רמז של"ח שמטעם זה התיר רש"י בתשו' סי' קע"ז שיאמר ישראל לחבירו לזה לי מעות מפלוני ישראל ברבית וגם תביא לו רבית, ולא מיתסר משום ששלוחו כמותו שהרי אין שליח לדבר עבירה, אבל כתב שאין לפרסם הדבר. והשיג עליו הב"י שלא הסכימו לזה כל הפוסקים, ומשמע שלא התיר רש"י דבר זה מעולם אלא איזה תלמיד טועה כתבו ותלה עצמו באילן גדול, אבל בדרכי משה דחה דבריו, אף שדעתו שראוי שלא לעשות מעשה לכתחלה כתשובת רש"י, כפי שפסק בשו"ת בנימין זאב סי' שנ"ח. וקיי"ל בשו"ע סי' ק"ס סי"ג הלכה כסתם לא יאמר הלוה למלוה פלוני יתן בשבילי, אפילו שלא באופן שכתב מהרי"ק שורש י"ז שנשתעבד הלוה למלוה בשטר רבית, אלא אפילו באופן שאינו נותן משלו כלום, אף שנחלקו בזה הרמב"ן והרשב"א ושאר ראשונים.

רבית בכמות ואיכות וטובת הנאה

ה) **ובעצם** איסור רבית אין חילוק בין הלואת כסף או שוה כסף שעיקר איסור רבית מה"ת הוא בשויו, כלומר לפי ערכו בכסף, שאסרה תורה להחזיר סכום הלואה בכמות יותר ממה שלוה מעיקרא או לפרוע ערכו ביותר איכות ממה שלוה, מלבד אם החזיר פירות משובחים במקום שקיבל גרועים ואינם שוים יותר, שהולכים אחר ערך הפרעון שלא יחזיר הלוה יותר ממה שקיבל ממלוה, ולא יתבע המלוה יותר מאשר הפקיד ביד הלוה, וכל ששוה יותר אפילו כלשהו אסור. וכך חילק בשו"ת אבני נזר יו"ד סי' קע"ז היכא שהלוה יין על מנת להחזירו באותה שנה, אף שדרך היין להתיישן, מותר להחזיר מדין סאה בסאה שכל היין בעולם נתיישן, משא"כ אם התנה להחזיר יין חדש ונתן לו יין ישן. וכלל נלמד בש"ס ב"מ ס"ג ע"ב במימרא דרב נחמן כל אגר נטר לי' אסור, כלומר כל שנותן שכר על המתנת הממון ה"ז רבית. וכל שהוא בקציצת רבית אסור כמ"ש בשו"ת ריב"ש סי' ש"ה ותס"ד המלוה בתנאי שיתן סכום קצוב לשנה עד הפרעון אלא שהמלוה לא יוכל לנגשו על הקרן אלא על הרבית, ה"ז רבית קצוצה שאסור מה"ת, וכל שאינו אלא מדרבנן הוא אבק רבית כמ"ש הרמ"א סי' קס"א ס"א. על דרך זה אמרו חז"ל בקידושין ו' ע"ב המקדש במלוה אינה מקודשת בהנאת מלוה מקודשת ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית, פירש"י שמקדשה בהנאת הארכת זמן הלואה שהיתה חייבת לו, ואף שאינו רבית גמור שלא קבלה ממנו כלום יש בו משום הערמת רבית. ולא מבעי לתוס' ד"ה דארווח דס"ל שבמקום שצריך ליתן שוה פרוטה בקידושין ולא נתן ה"ז רבית גמור, אלא אף לראשונים דס"ל כשיטת רש"י אסור כמ"ש בשו"ת מחנה אפרים סי' ט'. ובוה נחלקו בשו"ע סי' קס"ג ס"ג המחבר כדעת הרמב"ם שמוציאים הערמת רבית בדין, ורמ"א כדעת הרמב"ן ורא"ש שזוהו אבק רבית שאין מוציאים מלוה למלוה. ובשער דעה סי' קע"ג כתב היכא שנחלקו אם הוא אבק רבית ה"ז ספק דרבנן לקולא, לאפוקי מרבית מה"ת.

אם פורע חובו בסחורה ומוזיל לו

ו) לפי האמור יובן מה שהסתפקו הפוסקים מי שפורע חוב בסחורה ומוזיל ממחיר השוק אם שייך בזה רבית, שמבואר בשו"ע סי' קע"ז סכ"ב אם יש למקבל סחורה שקנה בזמן הזול ועכשיו נתייקרה לא ישום אותה כמו שקנה אלא כמו ששוה עתה. וזה ברור שאסור ללוה ליתן למלוה סחורה בפחות ממחיר השוק כמ"ש בפני יהושע ב"מ ס"ג ע"ב ופסקי צמח צדק סוף הל' רבית, אבל אפילו לפרוע בזול דעת רוב פוסקים שאסור, מלבד לדעת הרמב"ן דף ס"ג ע"ב אם ההוזלה אינה ניכרת. והרשב"א הסכים לדעת הרמב"ן שאם בא לפסוק על הפירות בהלואה שיש לו עליו מקודם שמותר לפסוק ביש לו אפילו לא יצא השער, משמע שמותר להוזיל. וטעם הרשב"א משום דאוזולי הוא דקא מוזיל גבי', משמע אפילו בהוזלה ניכרת. ובברית יהודה פ"ב אות ד' רצה להוכיח מדין שו"ע סי' קס"ג ס"א שאפילו אם פורע בסחורה מותר, כפי שמשמע מתוס' ס"ה ע"ב ד"ה לא שתירצו שאף למ"ד דלא בעי מעכשיו אין זה מחמת הלואה, וקשה הלא סוף סוף הוא מוזיל לו, ש"מ שמותר. וכ"מ בשו"ת רע"א סי' נ"ב, וחדושי מהרא"ל סי' ק"ס אות י"ג. אבל רוב אחרונים הסכימו שלא התיר הרמב"ן אלא ביצא שער גרוע ונותן לפי אותו שער, אבל להוזיל פחות מהשער אסור אף להרמב"ן כמ"ש הפנ"י גיטין ל' ע"א כי זהו רבית קצוצה מה"ת. וכ"כ בגדולי תרומה ח"ה אות ח', ושער דעה סי' קס"ו אות א', וצמח צדק יו"ד סי' פ"ב, וערך ש"י סי' קס"ג, וחזו"א יו"ד סי' ע"ו אות ב' עש"ה.

הלוח חטים ופורע במעות ופירות

ז) הכי נמי קיי"ל בסוגיא ב"מ ס"ב ע"ב יש דברים שהם מותרים ואסורים מפני הערמת רבית כיצד אמר לו הלויני מנה א"ל מנה אין לי חטים במנה יש לי שאני נותן לך, נתן לו חטים במנה וחזר ולקחם הימנו בעשרים וארבע סלע מותר, ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית. וכתב הש"ך סי' קס"ג סק"ט בשם הרא"ש והטור שדוקא כשאמר לו

הלויני מנה, אבל אם בתחלה אמר לו הלויני חטים מותר, וכן כתב החו"ד שדוקא כשאמר לו חטים במנה שזקפם בחוב דמים ואח"כ קנה ממנו, אבל אם מתחלה אמר לו כך וכך מדה חטים יש לי שאני מלוה לך על מנת שתחזיר לי פירות באותה מדה, באופן המותר מדין סאה בסאה, אפילו חזר ולקח ממנו מותר לפרוע בין חטים במנה ובין מעות במנה. שלא אסרו חז"ל לפרוע בפירות אחר שחזר ולקחם בפחות משער השוק כמ"ש הרמ"א סי' קס"ג ס"ג אלא אם לא התנה עמו מתחלה לפרוע לו שוה ערכם של החטים בפירות, מלבד אם הוולו בנתיים החטים שאז ליכא מאן דמיחש. וכתב הש"ך סק"ח בשם הב"י וד"מ היכא שהתנה ליתן פירות אם מותר לפרוע במעות תלוי במחלוקת ר"ת ורשב"ם בסי' קע"ה ס"ו בדין מה לי הן מה לי דמיהן. ול"ד לפרוע מנה במעות שאסור לכו"ע בשו"ע שם מטעם הערמת רבית כפי שפירש הסמ"ע בקונטרס הארוך אות כ"ז, כל שניכר כאן הערמה או פרעון שונה עם יתרון אף שאינו בגדר רבית קצוצה יש לחוש לאיסור רבית לרוב ראשונים.

חילוק בין מטבע היוצא לפירות

ח והנה הטעם שאסור לפרוע הלואה בדבר השוה כסף כגון פירות וכיוצא הוא שמא יתייקר השער ונמצא מחזירו יותר ממה שהלוה, וזה אינו שייך במטבע היוצא בהוצאה באותה עיר ומדינה כמ"ש נתה"מ סי' מ"ב אות ל"א שהטעם הוא כי מטבע יש לו שער קבוע, ואף ששייך במטבע שערכו יעלה וירד, אבל מאחר שאינו שכיח לא גזרו בו חז"ל. ונחלקו הראשונים היכא שנשתנה ערך מטבע היוצא, שכתב הטור חו"מ סי' ע"ד בשם הרא"ש במי שהלוה לחבירו בשעה שהיו עשרה קורדנוס בזהוב ובשעת הפרעון ששה בזהוב שצריך ליתן עשרה בזהוב, דהשתא המלוה סתם בלא תנאי נותן לו המטבע שהלוהו אע"פ שנפסל ואינו יוצא בשום מקום, כל שכן בארץ הזאת שלא נפסל שום מטבע וכולם יוצאים אלא שזה שוה יותר מזה שצריך לפרוע לו מטבע שהלוהו. ומדברי הרא"ש מבואר כל היכא שאין שינוי

במטבע היוצא פורע למלוה מה שהלוה מתחלה אף שירד ערכו לעומת שאר המטבעות. אבל בחקרי לב חו"מ סי' קנ"ד ופתח הבית חדושי סוגיות סי' כ"ו הסתפקו בדברי שה"ג ב"מ שם שמודה הרא"ש שאם נתייקר אותו מטבע עצמו, כגון שהלוה מטבע שהיו בו עשרה קורדנוס או זהובים ועכשיו עלה ל"ב או יותר, שודאי יש בזה משום רבית. ואף שרוב אחרונים כתבו טעם הטור בשם הרא"ש להתיר משום הכלל שאין יוקר וזול במטבעות, אבל לדבריו יש לחלק אם השינוי במטבע עצמו או רק לפי ערך שאר המטבעות. והמעייין בתשו' הרא"ש כלל ע"א סי' ח' וכלל צ"א סי' ב' וכלל ק"ג סי' א' שהביא הב"י יראה שקצת דחוק לפרש כן בכוננת הרא"ש, מאחר שלא חילק כלל.

בגדר הכלל אין יוקר וזול במטבע

ט) אמנם לדברי שו"ת מהר"ש חיון סי' מ"ט ושו"ת הראנ"ח סי' ק"ד ושו"ת מהריט"ץ סי' ל"ג אותו כלל דקיי"ל בב"מ ע"ה ע"א שבמטבע היוצא אין יוקר וזול אינו דוקא לגבי פירות בלבד כפי שמשמע מסוגיא התם, אלא הוא הדין לגבי שאר מטבעות שאין בו יוקר וזול. ולשיטתם אף שיש שינוי בערך המטבע שהלוה, מ"מ פורע למלוה מה שהלוה בלי לחוש לרבית כי דין סאה בסאה הוא מדרבנן, ולהכי לא גזרו במטבע. לעומת דעת הפוסקים שאם השינוי במטבע עצמו בטל הכלל של אין יוקר וזול במטבע, שלא נאמר אלא לגבי פירות. ואפשר לסמוך על דברי הרמ"א בשם תה"ד סי' נ"ד שהתיר ליתן תמיד דינר זהב בדינר זהב שמן הסתם יש לו מטלטלין, ולרוב פוסקים אפשר להתיר מפני שיצא השער או שיש לאדם מטבע אחד ממטבע היוצא. מ"מ נראה מה שסמכו הפוסקים שבכל הלואת מטבע הוי סאה בסאה בדרך היתר אינו אלא במטבע היוצא בהוצאה דוקא, אבל במטבע שאינו יוצא בהוצאה כגון מטבע זר ממדינה אחרת מסתבר שאין אומרים שיש לו, לכן הלואה במטבע חוץ שדינו כפירות אין להתיר מטעם שיצא השער או שיש לו. וע"ע בשו"ת ריב"ש קצ"ז,

ושו"ת מהרש"ך ח"א סי' ס"ב, ושו"ת מהרי"ט ח"א סי' י'
 וח"ב יו"ד סי' מ', ושו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קע"ה,
 וחוו"ד יו"ד סי' קס"ה, וברית יהודה פ"כ הערה ט' באורך.

האם מותר לפרוע במטבע שונה

י) **ומעתה** יצא שלפי רוב פוסקים מותר לפרוע החוב שהלוה בכל מטבע היוצא בהוצאה מטעם שאין יוקר וזול במטבע, ואף אליבא דס"ל שיש יוקר וזול במטבע לא גזרו בו רבנן במטבע היוצא במשא ומתן באותו מקום. מ"מ אין היתר לפרוע במטבע אחר היוצא אלא באותו מקום דוקא שסוחרים בו, כי במדינה אחרת שאין עיקר המסחר באותו מטבע דינו כפירות, ויש יוקר וזול בכל הפירות. וזוהי הלכה בשו"ע חו"מ סי' ר"ג ס"ח מעות הרעות שפסלתם מלכות או מדינה או דינרים שאין יוצאים באותה מדינה ואין נושאים ונותנים בהם עד שמשנים אותם למטבע אחר הרי הם כפירות לכל דבר, ונקנין בקנין ומתחייבים על ידי משיכתם לתת מעות שפסקו, ואם נטלו כנגדם מעות לא נקנו. וכתב הרמ"א מהטור אלו מעות הרעות שלא נפסלו לגמרי רק שאינם יוצאים בהוצאה להדיא נקראו מטלטלין. ובברית יהודה פי"ח הערה י"ד כתב שעל פי החילוק שכתב בשו"ת בית אפרים יו"ד סי' מ"א וסייעתו בין הלואה ומקח וממכר אסור לפרוע גם בזה"ז הלואה במטבע שאינו הילך חוקי באותה מדינה, ואף שמטבע קשה כמו הדולר סוחרים בו ברוב מדינות העולם, מ"מ יש לו דין פירות שיש בהם יוקר וזול, כל שכן אם נאסר מצד החוק. ודומה לזה כתב בשו"ע הרב הל' רבית סל"ג מהב"י סי' קס"ב בשם תשו' הרשב"א ח"ד סי' רפ"ז שאם הלוח על מנת לפרוע במטבע אחר משובח ממנו אפילו שניהם ממין אחד אלא שאחד משובח מחבירו כלשהו, אפילו אין נותנים פירות בעדו יותר מבעד חבירו אלא שהוא כסף צרוף טוב מחבירו, אסור בכל ענין. ודומה לזה כתב בשו"ת הר הכרמל יו"ד סי' י"ז שאין לפרוע הלואה מטבעות קלים בכבדים אף שאין הפרש לגבי

פירות, כפי שמוכח מדברי שו"ע הרב כל שיש חילוק בטיב הכסף, אע"פ שאין נותנים פירות בעדו, אסור משום רבית.

הפסד מצד שלא פרע בזמן הפרעון

יא) **אמנם** היכא שקבעו זמן פרעון ובהגיע זמן הפרעון לא החזיר הלואה כלום למלוה עד שנשתנה המטבע, יש לדון אע"פ שאומרים אין יוקר וזול במטבע לפרוע יותר, אבל מאחר שעיקב הפרעון אפשר חייב הלואה להשלים הפסד המלוה מחמת שינוי ערך המטבע, שאינו רבית אלא חיוב תשלום ההפסד. ומהרש"ל ביש"ש ב"ק פ"ט סי' י"ג כתב היכא שלוח לזמן מסוים ובאותו זמן לא נפסל ודחהו הלואה עד שנפסל אינו משלם למלוה אלא מטבע היוצא באותה שעה כפי זמן הפרעון. אבל הש"ך חו"מ סי' ע"ד סקכ"ז השיג שהרא"י שהביא מהמרדכי ב"ק פ"ט רמז קי"ג אינה מוכרחת. אך התומים עמד לימין צדקת מהרש"ל כיון שדחהו הלואה בלך ושוב א"כ גרם בהפסדו, אף שאי אפשר לחייב הלואה ולהוציא מיד המוחזק. וכ"מ מדברי שו"ת חת"ס חו"מ סי' נ"ח בביאור שיטות הראשונים שאם דחהו הלואה בלך ושוב הוא כגזלן שמשלם כשעת הגזילה. אבל בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קנ"א חילק שאם דחהו בלך ושוב ולא אמר שאינו משלם עדיין לא נעשה גזלן זולת אם אמר בפירוש שאינו משלם, על דרך מזונות שמשלם כשעת התביעה, אבל לפצוהו על ביטול כיסו מחמת הלואה שייך רבית. ובאבני מלואים סי' קי"ד הוכיח כדעת מהרש"ל מדברי הרא"ש שם שהמתחייב לזון ולא זון והוזלו מזונות צריך לפרוע כשעת היוקר. מיהו בערך ש"י סי' ע"ד כתב שאין להוכיח מדין מזונות דשאני התם שאילו הי' תובעו דמי המזונות הי' חייב לפרוע ונמצא שהחיוב מתחלה הי' גם על מעות לכן כשהוזלו מזונות נותן המעות, משא"כ בפרעון אינו יכול לתבוע מטבע אחר ממה שחייב לו, מ"מ היכא שאין לו המטבע בשעת תביעה ואילו הי' רוצה לפרוע הי' צריך להוציא כדי להשיגו בשוק בשער היוקר, כך שעיקוב הפרעון גרם נזק למלוה, יש לחייב את הלואה לשלם ההפסד.

וכן הסכים בשו"ת חבצלת השרון חו"מ סי' ג' לדעת מהרש"ל שאין רבית אם משלם מטבע היוצא. ובכל ענין אם מחמת שלא שילם בזמנו נעשה הפסד למלוה, שזה אינו דומה לביטול כיסו טרם זמן הפרעון, נראה שמוטל עליו לפצות המלוה באופן המותר, אף שאי אפשר לחייבו בדין.

בשיטת מהרש"ל לשלם כזמן פרעון

(יב) **ובשו"ת** הר המור סי' ל"ז כתב שעיקר טעם מהרש"ל מפני שיכול המלוה לטעון שאילו הי' פורע בזמנו הי' קונה פרקמטיא במעות בלי שיפסיד, לכן אם בשעת פרעון הי' פרקמטיא ביוקר ועכשיו בזול שגם אילו הי' קונה הי' מפסיד, גם מהרש"ל מודה שאינו יכול לתבוע ממנו מטבע היוצא. ולפ"ד סובר הש"ך להיפך שעיקר מה שחייב לשלם מטבע היוצא הוא מחמת התנאי שהתנו ביניהם, לכן אילו הי' פורע בזמן הי' מחליף מטבע הישן טרם שנפסל, וגם ביד המלוה הי' נפסל שלא אומרים שהי' מחליפו. וכל זה בסתם אבל אם התנה לשלם מעות אין חילוק בין הגיע זמן או לא, אלא כל שלא פרע צריך ליתן במטבע היוצא. אבל מודה הש"ך שבאם הגיע זמן הפרעון והיו יודעים שעתידיים המטבעות להפסל ותבעו המלוה, לכו"ע חייב לשלם כשעת התביעה שאומרים שבודאי הי' המלוה קונה פרקמטיא להציל מעותיו. ודומה לזה הסתפק בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' ע"ט במי שמכר לחבירו סחורה בכך וכך פרחים ובאותה שעה הי' הפרח מ' חתיכות, והזהוב נ"ב חתיכות, ונתחייב לפרוע לזמן מסוים ולא פרע, ואח"כ עלה הזהוב נ"ה חתיכות והגרוש עלה מל"ה למ' חתיכות, וטוען המוכר שאילו הי' פורע בזמן הי' יכול לקנות זהובים או גרושים בשער הישן, האם חייב לשלם כשער בשעת החיוב או שעת הפרעון. וכתב אפילו הי' בא המלוה בתביעה תן לי מעותי שאני רוצה לקנות זהובים והלוה הי' אומר לו עשה אותם עלי הי' אסור אם לא היו ללוה שיעור זהובים כדי כל החוב, כל שכן הכא שלא תבע ממנו בדרך זה. ובברית יהודה פי"ט הערה מ"א הוסיף שמדברי הפוסקים נראה שעל כן לא אמר

מהרש"ל שחייב לשלם מחמת עיכוב הפרעון אלא במה שהי' מתחייב אילו התנה, אבל בדבר שלא הי' מועיל תנאי אין עיכוב הפרעון גורם שישלם יותר. ועי' בשער משפט סי' ע"ד ובמשפט שלום סי' ר' אות ז' באורך ודו"ק.

אם עשו תנאי לפרוע במטבע אחר

יג) **אולם** מדברי מהרש"ך ח"א סי' ס"ב מבואר שאם הלוח במטבע מסוים בתנאי לפרוע במטבע אחר לפי שער המטבע שהלוח הרי זה כמו שהלוח מתחלה במטבע שרוצה בו הפרעון, ואפילו אם התנה בשעת הלואה שרוצה שיפרע הלוח לפי שער מטבע האחר, צריך הלוח לפרוע לפי ערך אותו מטבע בשעת הלואה. והטעם הוא משום שאם קבעו מתחלה לשלם במטבע אחר היוצא ה"ז כאילו הלוחו אותו מטבע, כלומר שעשו הלואה לפי ערך אותו מטבע, רק שנתן לו בעת הלואה מטבע שהי' בידו. וכ"מ בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' י', ושו"ת מהר"ש חיון סי' מ"ט, ושו"ת מהרי"ט סי' ל"ג, ומעשה חייא סי' י"ז. אבל כנה"ג סי' קס"ב בהגה"ט אות י"ז הביא דעת שו"ת הרדב"ז ח"ד סי' קפ"ו שאם הלוח מטבע זהב לערך מטבע כסף והתנה לשלם בזהב ה"ז כמו הלואה זהב בזהב, ומה שהתנה לערך מטבע כסף אינו אלא תנאי ותנאי אינו מועיל ברבית, מיהו מדברי החו"ד סי' קס"ה ונתה"מ סי' ע"ד לא משמע כדבריו. והיכא שרוצה לפרוע פירות תמורת מטבע יש לסמוך על שו"ת הרשב"א החדשות סי' ע"ה ושו"ת הרי"ף סי' רמ"ד שאם יש לו סאה לוח כנגדו ופורע בפירות על פי ערכם בשעת ההלואה. ואינו דומה למלוח שהצמיד ערך ההלואה למדד יוקר המח' וכיוצא הדומה ליוקר וזול של פירות שזה ודאי אסור משום רבית, שבזה אינו מועיל שום תנאי להתיר למלוח לתבוע יותר ממה שהלוח או ללוח לשלם יותר ממה שלקח ממלוח, וזה אף גרוע מהערמה. אולם לקבוע כל ההלואה ופרעון במטבע זר נראה מדברי נתה"מ סי' ע"ד אות ה' שאין מניעה אם באותו מקום הוא מטבע בפני עצמו, וכן כתבו בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סי'

ל"ז, ושור"ת שבט הלוי ח"ו סי' רל"ב לגבי הלואה במטבע זר בא"י. אבל בשור"ת מנחת יצחק ח"ו סי' קס"א ושור"ת אור לציון ח"א יו"ד סי' ד' כתבו צד להחמיר מדין פירות, שכל מטבע שאין סוחרים בו באותו מקום בקביעות שייך בו יוקר וזול, והעושה דרך היתר עיסקא ודאי לא הפסיד.

הלואה בא"י בשקלים צמוד לדולר

(יד **ובברית** יהודה פ"כ אות ט' הסתפק אם מותר לקבוע הלואה בא"י בשקל צמוד לערך שער הדולר, שאם יעלה שער הדולר לעומת השקל יתן לו חזרה יותר ממה שהלוה, בתנאי שאם יעלה שער השקל לעומת הדולר יתן לו פחות ממה שקבל לכתחלה. ואף שיש לדולר ככל מטבע שאינו יוצא דין פירות שיש בהם יוקר וזול, יש צד להתיר לקבוע ההלואה בשקל על מנת לפרוע בדולר כשיש לו הכל, על דרך תנאי לפרעון במין אחר דהו"ל כאילו לוח אותו מטבע שרוצה בפרעון מעיקרא, אבל לפרוע בשקל צמוד לדולר נראה שאסור מדין פסיקה על פירות. ואף שדעת ספר התרומות שער מ"ו ח"ה סי' ז' בשם הראב"ד וטור ורמ"א סוס"י קס"ב שאסור לפרוע מין במין אחר בכל ענין, אבל דעת הט"ז סק"ט להתיר בדרך מקח, וכן חילק הש"ך סי' קע"ג סקט"ז בין סתם לבין הלואה. וכן כתב שו"ע הרב הל' רבית ס"ל אפילו בפירות על פירות לא התירו להקדים אלא בסתם שהוא דרך מקח וממכר, אבל אם היא הלואה מפורשת שמלוהו מין זה לפרוע לו לאחר איזה זמן מין אחר, כגון סאה חטים בסאה דוחן אע"פ ששניהם בשער אחד עכשיו אסור בכל ענין, אפילו יש שער קצוב לדוחן עכשיו ואינו מוזיל לו כלום משער של עכשיו וגם יש לו ללוה כל הדוחן עכשיו שלא התירו בכל אלה אלא בדרך מקח וממכר ולא בהלואה מפורשת בשני מיני פירות או סחורות אחרות (ואצ"ל בהלואה מפורשת במעות על מעות אחרות) כי שמא לאחר זמן ישתנה השער ויהי' המין שיפרענו שוה יותר ממין שהלוהו וה"ז אבק רבית. אך בחזו"א יו"ד סי' ע"ב אות ה' השיג על דברי הט"ז מה לי

לשון מכר ומה לי לשון הלואה, הרי סוף סוף משתעבד בפירות שיש בהם יוקר וזול, ולא יתכן היתר הט"ז אלא במכר סאה בדינר ונתחייב לשלם דינר לחטים גם אם עלו או ירדו, ואח"כ קבע ליתן סאה חטים לזמן מסוים בעד דינר.

טעם היתר ואיסור בהלואה צמודה

טו) **וטעם** המתירים לקבוע הלואה צמודה באופן שיש ללוה הכסף הוא מפני כשמצמיד ערך ההלואה לשער הדולר הרי זה כתנאי לשלם במטבע היוצא, ואף שכתב בשו"ת מהרשד"ם חו"מ סי' ע"ה אפילו בהזול המטבע נותן לו כפי התנאי, שלדעתו בכל הלואה קיים הכלל שאת שהלוה משלם לו, אולם זה נאמר בסתם הלואה לפי ערך הפירות שעכשיו נתייקרו מחמת שינוי הטבע, אבל בפרי מסוים יודה מהרשד"ם שאפילו בתנאי מפורש אין אומרים משום יוקר הפרי אין זה מטבע היוצא, ואין יוקר וזול במטבע. וכן התירו בזמנם בשו"ת חבצלת השרון מהד"ת סי' פ"ז ושו"ת צור יעקב סי' ק"ה לקבוע הלואה צמוד לדולר מטעם מטבע היוצא. אבל לפי טעם האוסרים מדין פסיקה על פירות, אין עצה אלא לעשות מלוה בהיתר עיסקא כשאר מקח וממכר, שלא יהי' חשש רבית מפרעון פירות שיש בהם דין יוקר וזול. וכ"ה בשו"ת שבט הלוי ח"א סי' נ"ב, ושו"ת ויען דוד ח"ד נוספות סי' ז', וברית יהודה פ"מ אות י"ט. ולפ"ד אפילו הכי שיש מתירים בפוסק על הפירות, היכא שברירה ביד הלוה לפרוע בשקל או בדולר, צריך שיהי' ללוה כל סכום ההלואה בדולר, שאל"כ אינו בהישג יד שיכול לקנות בשער. וכן הדין אם לזה סכום בשקל על מנת לפרוע בדולר כפי השער שהי' בזמן ההלואה, שזה מותר אם יש ללוה אותו סכום בדולר. והוא הדין אם אחר ההלואה בשקל נתרצו להתנות על פרעון בדולר שאין לו שער קבוע, הרי זה כפוסק בחוב על הפירות שמותר אם יש ללוה בשעת התנאי כל הסכום בדולר, כי בחוב דמים יכול לפסוק על הפירות כשיש לו. ואף את"ל שאפשר להוסיף אחר ההלואה

בקנין תנאי הצמדה למטבע זר, אינו יכול להצמיד למפרע לפי שער של שעת ההלוואה, אלא לפי השער שהוא עכשיו.

חילוק בין ביטול כיסו להפסד ממון

טו) **מזה** יצא לנו חילוק גדול בין ביטול כיסו של מלוה מחמת ערך הפירות שאסור לפצותו משום איסור רבית לגרם הפסד ממון מחמת עיכוב זמן הפרעון בזדון שלכמה פוסקים חייב הלוח לשלם ההפסד. ול"ד לירושלמי ב"מ פ"ה ה"ג המבטל כיסו של חברו אין לו עליו אלא תרעומת, שפירשו הראשונים הטעם משום שאין הריוח ברור, ולא הוי אלא גרמא. ואם כתבו הרדב"ז ח"א סי' פ"ד וחת"ס חו"מ סי' קל"ו שיש אופנים שחייב בגרמא נזיקין, כל שכן אם דחה הלוח אחר זמן פרעון בלך ושוב, שאינו בגדר גרמא אלא הפסד בקום ועשה. וכתב הב"ח חו"מ סוס"י ל"ח שהקובע זמן פרעון להלוואה ועבר הזמן ולא פרעו שלא ברשות עבירה היא בידו ובכלל גזל את חברו שגרם להפסד ממון של המלוה. ובשו"ת אמרי יושר ח"א סי' קמ"ט הוסיף שכל הלוח ממון חברו שלא ברשות, כלומר שמחזיק בממונו אחר זמן פרעון שלא מרשות, עובר על איסור גזל, כי המתנת מעות שוה כסף. ובאהבת חסד ח"ב פכ"ד כתב שעובר משום לא תעשוק, אף אם מה שאינו פורע אינו משום אלמות. אבל לפי שו"ת בית אפרים חו"מ סי' כ"ח ושו"ת זית רענן ח"ב סי' ט"ו אע"פ שעובר על לאו, אבל בהפסד מצד גרמא אינו חייב לפצותו, אף שראוי מדיני שמים להתפשר. וע"ע בשו"ת חות יאיר סי' קנ"א, ושו"ת חת"ס חו"מ סי' קע"ח, ושו"ת שואל ומשיב מהד"ת ח"ב סי' י"ט, ושו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' א', ושו"ת אבני קודש סי' ב', ושו"ת אמרי בינה סי' א', ושו"ת מהרש"ם ח"א סי' רכ"ז, ושו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ל"ג, ושו"ת חבצלת השרון חו"מ סי' כ"ה, וחקרי לב יו"ד סי' י"ט, וקצה"ח סי' ע"ג אות ב', ושער המשפט סי' ס"א אות ב' עש"ה.

היכא שהלוח מסופק בסכום החוב

(יז) **והראב"ד** בתמים דעה סי' ס' כתב אם יש ללוה ספק
 אם חייב למלוה או שיש לו ספק בסכום שחייב מותר
 להוסיף לו עד שיצא הספק מלבנו שאינו רבית, ואף שמדיני
 אדם אי אפשר לחייבו, אבל אם רוצה לצאת מדיני שמים
 שיש לו חשש שמא חייב לו לית מאן דמיחש לרבית,
 בתנאי שימחול למלוה שלא יהי' בכלל גזל ורבית מה
 שנותן לו אלא כפשרה במקום ספק. דומה לזה הסתפק
 בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' קס"א בתשובת מו"ר הגה"צ
 מסאמבור זצ"ל, שנדפסה לימים בשו"ת דברי אפרים אליעזר
 סי' קל"ט, שכתב היכא שלוח מחבירו מטבע לירה מא"י
 קודם פיות ערכו חייב לשלם למלוה הפרש ערכו שלא
 יפסיד המלוה, והשיג עליו משום מחלוקת הפוסקים ברמב"ם
 פ"ד מהל' מלוה ולוה הי"ב וטור ושו"ע חו"מ סי' ע"ד ס"ז,
 שלפי המחבר המלוה לחבירו ונפסל אף אם לא התנה כלל,
 מ"מ דוקא אם יכול להוציאו במדינה אחרת ויש לו דרך
 לשם נותן לו מה שהלוה, ולפי הרמ"א אם לא התנה כלום
 נותן לו מטבע שהלוה בכ"ע, ואם התנה ליתן לו מעות
 היוצאים בהוצאה חייב ליתן לו מעות היוצאים. וכתב
 מהרש"ק בחכמת שלמה שם בשם הגאון מוה"ר משולם
 מטיסמאניץ זצ"ל שבשטרי כסף דינם כלוה שטרות ונפסלו
 שצריך לשלם דמיהם, וכתב מהרש"ק דוקא אם נפסלו
 לגמרי אבל בהוולו ה"ז כמו לוח סאה בסאה שמפורש
 בשו"ע יו"ד סי' קס"ב ס"א בהוולו נותן לו סאה ובהוקרו
 נותן לו דמיו. וסיכם שם שבהלואה סתם אם נפחת ערכו
 משלם רק מה שהלוה, זולת אם הגיע זמן פרעון קודם
 הפיות או יכול המלוה לומר קים לי שצריך לשלם ההפסד,
 ואם רוצה הלוה מדעת עצמו לשלם למלוה ההפסד לצאת
 מדין שמים כתב בכסף הקדשים חו"מ סי' ע"ד שיש לחוש
 לרבית, לזאת ראוי לעשות היתר עיסקא להתפשר בלי
 חשש. וכ"מ בשו"ת אבני נזר חו"מ סי' כ"ג כל היכא שזה
 רבית אי אפשר לעשות פשרה, אבל אם אין הדבר ברור
 יכול לעשות פשרה שימחלו כל חוב רבית. וראה בשו"ת

חתם סופר חו"מ סי' ס"ג-ס"ה, ושו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קנ"א, וחזו"א ב"ק סי' י"ז אות ל"א עש"ה ודו"ק.

עצה היכא שלוח ומלוה טוענים ברי

(יח) **איברא** מצאתי בשו"ת ויען יוסף יו"ד סי' פ"ו עצה בספק פרעון שהלוה ומלוה כל אחד טוענים ברי שלעולם הי' צריך הלוה לישבע, וכל החייב שבועה אם אינו רוצה לישבע צריך לשלם, וממילא אין בו משום רבית מאחר שמשלם כדי להפטר מחיוב שבועה שיש עליו, אבל אם המלוה אינו טוען ברי אין ללוה חיוב שבועה ואז אסור לו לשלם מחשש רבית. לכן יש עצה שיתן סך הספק לצדקה ויאמר למלוה אם האמת כדבריו אז המצוה נחשבת לו, ואם האמת כדברי הלוה המצוה נחשבת לו, וכלפי שמיא גליא ויכתב בספר זכרונות על שם מי המצוה. ובשו"ת רשב"ש סי' תקנ"ח כתב אפילו מי שזכה בדין ונתחייב בשבועה ראוי לעשות פשרה שהוא משפט שלום, כי כל זמן שלא נשבע ה"ו קודם גמר הדין מפני שאין אנו יודעים אם יכול לישבע. ומהרש"א סנהדרין ו' ע"ב כתב שזכר בש"ס שלשה מיני שלום לשמים ולעצמו ולבריות לפי שהפורש עצמו מן הדין לעשות פשרה מביא שלום, כי הדין והמשפט לאלקים הוא, וכל הנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה נוטל ממנו, משא"כ על ידי פשרה עושה שלום. דומה לזה אם משלם ממון מחמת ספק כמו שהביא בשו"ת עמק התשובה ח"ב סי' קט"ז היכא שהמלוה לא רצה ליטול הממון מיד הלוה אם נפטר מלפרוע חובו, שהכלל הוא כל שעושה פשרה או שיש מחילה בלב שלם על גוף החוב לית מאן דחייש, כמו שמצינו הרבה פעמים בעניני משא ומתן, אבל אם הפשרה על הרבית או טובת הנאה למלוה אין כל היתר, כי לא שייך פשרה לגבי איסור תורה.

לשון הטור מאד מאד ליזהר מרבית

(יט) **ושומה** להתבונן בדברי הטור סי' ק"ס רבית הואיל ואתא לידן נימא בי' מילתא מאד מאד צריך אדם ליזהר

באיסור רבית, וכמה לאוין נאמרו בו ואפילו הלוח והנותנו עובר, משא"כ בשאר דיני ממונות שאם אדם רוצה לזווק בנכסיו רשאי, אבל מפני רגילות החטא מזהיר גם בלוח, וכן בערב ובעדים ובכל המתעסקים בדבר, וכל הנותן ברבית נכסיו מתמוטטים וכאילו כבר ביציאת מצרים ובאלקי ישראל. ודקדק הב"ח חו"מ סי' ט' על דברי הטור שכתב בלשון דומה מאד מאד צריך הדיין לזהר שלא ליקח שוחד שנראה כוונתו לפי שבדבר קל אפשר ליכשל באיסור זה, ולכן כתב הטור גבי רבית אותו לשון כי בקל יגיע לידי איסור על ידי קצת הנאה או משום מלאכה או רבית דברים, וכן כתב הטור באה"ע סי' כ"א לשון מאד מאד לפי שבקל אפשר להגיע לידי איסור על ידי שחוק וקלות ראש, ובהני תלתא היצר תוקפו לעבור, לכך הזהיר עליו מאד מאד. וכן כתב הסמ"ע בשם הפרישה משום שחמדת ומשיכת האדם אחר הממון הזהיר באזהרה כפולה וכתב מאד מאד, וכן בעניני רבית ונפשות ועריות, כי אב לכולם מה שהזהירו חכמי המשנה בלשון זה באבות פ"ד מ"ד מאד מאד הוא שפל רוח, מפני שטבע האדם למשוך אחר הגאווה. וכן לשון מהרש"ל ביש"ש ב"ק פ"ט סי' י"א על כן נראה שירא שמים ידקדק בדברים אלו מאד אם רצונו להיות זוכה ליום התחי', ומכלל הן אתה שומע לאו.

המורם מכל האמור הלכה למעשה

היוצא להלכה: אסור ליתן שום הלואה ברבית מפני שאסרה תורה לסחור ברבית, ואיסור זה חל על המלוה ועל הלוח, וצריך לזהר מאד כי כמה לאוין נאמרו בו. והטעם שחז"ל הפליגו בעון זה שכל הנותן ברבית כופר באלקי ישראל ונכסיו מתמוטטים, ומאחר שמשיכת אדם אחר הממון נכשלים בו הרבה דרך מסחר, לכך הזהירו לבל יכשל באיסור חמור זה. ושורש האיסור שאין ליתן שום הלואה באופן שיוחזר לו יותר ממה שהלוה בכמות או באיכות לפי ערכו בכסף, וגם ללוח אסור ליטול הלואה תמורת רבית או טובת הנאה כלשהי. וכל שמקבל המלוה שכר או טובה

בשביל ההלואה ה"ז רבית מה"ת, וכל שהוא דרך הלואה ה"ז רבית קצוצה שאסור מה"ת, וכל שאינו אלא מדרבנן נקרא אבק רבית, כפירש"י כל שאין עיקר האיסור תלוי בו קרוי אבק. ואסור להצמיד ערך ההלואה למדד יוקר המח' שזוהו רבית גמור, ואינו מועיל שום מחילה או תנאי כי מחילה באונס אינה כלום, ואפילו שאמר הלוח בשעת נתינת הרבית שנותן לו במתנה אסור לקבל ממנו, מלבד אחר שלקח רבית וצריך להחזיר מועלת מחילה ראוי' לפטרו כמו בגזל. וכמו כן אין ליתן למלוה סחורה בפחות ממחיר השוק או בהוזלה ניכרת שיש בה משום הערמת רבית. והעצה לעשות היתר עיסקא מיוחד לעסק אינו מועיל אלא לענין שלא יהי' לו הפסד בקניית ומכירת שטרות ושאר עניני ממונות, שמשעבד עצמו בקנין גמור שכל עסקי ממונות יעשו בתורת עסק עם שכר עמלה, אבל שלא לצורך משא ומתן כי אם לקבוע הלואה ברבית אפילו בדרך הערמה אין היתר, שאינו דומה לעסק בו יכול המלוה להפסיד הקרן.

הלכות הלואה לפי שער מטבע חוץ

והלכה היא שפירות יש להם יוקר וזול לעומת מטבע היוצא שסוחרים בו בעיר ובמדינה שיש לו שער קבוע, ואף ששייך בו גם לעתים עלי' וירידה, לא גזרו חז"ל בדבר שאינו שכיח. לכן כל שאינו ממין מטבע היוצא אין לקבוע בו הלואה לפי ערכו, או לשנות החוב לפרוע במטבע זר או סחורה, כי אפשר יתייקר השער ונמצא פורע יותר מהקרן. ונחלקו גדולים אם מותר לקבוע הלואה צמוד למטבע זר, כגון באירופה ביורו או בא"י בשקל צמוד לדולר, שאם יעלה ערך הדולר לעומת המטבע יתן לו חזרה יותר ממה שהלוה, בתנאי שאם יעלה המטבע לעומת הדולר יתן לו פחות ממה שקבל לכתחלה. ואף שיש לדולר מחוץ לאמריקה דין פירות שיש בהם יוקר וזול, מ"מ היכא שיש לו ללוה הסכום בדולר מותר לקבוע הלואה על מנת לפרוע בדולר כפי השער בשעת ההלואה, על דרך תנאי פרעון במין אחר דהו"ל כאילו לזה אותו מטבע שרוצה בפרעון

מעיקרא, אבל לפרוע ביורו או שקל צמוד לדולר אסור מדין רבית. ואם הברירה ביד הלוח לפרוע במטבע שלו או בדולר, צריך שיהי' ללוח סכום ההלוואה בדולר, שאל"כ אינו בהישג יד שיכול לקנות בשער. וכן הדין אם לוח סכום יורו על מנת לפרוע בדולר לפי השער שהי' בשעת ההלוואה, ה"ז מותר אם יש ללוח אותו סכום בדולר, מטעם שיכול לפסוק על הפירות כשיש לו, אבל להוסיף תנאי הצמדה לאחר ההלוואה בקנין יכול רק לפי שער ההוה. מיהו מחמת חשש רבית ראוי בכה"ג לעשות הלוואה חדשה בהיתר עיסקא, ולא להצמיד פירות לקרן החוב. והוא הדין שמותר להלוות לחבירו מעות בהיתר עיסקא צמוד למטבע חוץ אם זה לצורך מסחר, ותוספת ההצמדה תחשב כסכום התפשרות הריוח, זולת אם אינו למסחר שאז לא שייך היתר עיסקא.

אם יש למלוה הפסד אחר זמן פרעון

ואף שאין ללוח לפצות את המלוה על ביטול כיסו במשך זמן ההלוואה מ"מ אם גרם לו הפסד ממון אחר זמן הפרעון מחמת שדחהו בלך ושוב ה"ז יותר מגרמא נזיקין לכמה פוסקים, מפני שאחר שעבר הזמן ולא פרע שלא ברשות עשה הפסד שחייב לשלם. וכל הלוח ממון שלא ברשות עובר על איסור גזל, כלומר שמחזיק בממונו אחר זמן פרעון שלא מרשות ה"ז גזל מפני שהמתנת מעות שוה כסף. לפיכך אם הגיע זמן הפרעון ולא החזיר כלום עד שנשתנה המטבע, דעת כמה פוסקים שחייב הלוח להשלים הפסד המלוה מחמת שינוי ערך המטבע, שאינו רבית אלא תשלום ההפסד, כל שכן אם דחה אותו הלוח בלך ושוב שהוא כגזולן שמשלם כשעת הגזילה. ואף שמעיקר הדין אי אפשר לחייבו, מ"מ מדיני שמים ראוי לו לשלם ההפסד של המלוה. וכן כל מקום שיש ללוח ספק אם חייב למלוה או שיש לו ספק בסכום שחייב מותר להוסיף לו עד שיצא הספק מלבו, ואף שמדיני אדם אי אפשר לתובעו, אבל אם רוצה לצאת מדיני שמים שיש לו חשש שמא חייב לו לית מאן דמיחש לרבית, בתנאי שימחול למלוה שלא יהי' בכלל

גזל ורבית מה שנותן לו אלא כפשרה במקום ספק. ואף שמחילה אינה מועלת לענין איסור רבית, כמו שאין מחילה מועלת לשום איסור מה"ת, מ"מ אין הפשרה על הרבית אלא על עצם החוב, שבזה שייך לעשות פשרה מצד ספק.

תשובה ב

עד"ש אם מותר למלוה לבקש מהלוה לשלם הוצאת הרבית שעולה לו מחמת הלואה שעשה בכרטיס אשראי הנקרא קרעדיט קארט, כי מאחר שביקש ממנו הלואה בקרעדיט קארט שעולה לו כמה אחוזים על כל הוצאה, הרי זה הפסד עבורו שעולה לו כל חודש תשלום אחוזים, האם רשאי לבקש שישלם לו אותו הפסד או שיש בזה משום איסור רבית. וגם אם יש חילוק בין שביקש להשתמש בקרעדיט קארט דוקא או שביקש הלואה סתם ולא הי' למלוה ממון, ומדעת עצמו לקח אשראי באחוזים לעזור ללוה.

תשלום שכר סופרים והבאת כסף

א) **הנה** מה שאסור מה"ת ליטול וליתן רבית הכוונה לשכר המתנת מעות שהלוה נותן למלוה להרויח על ההלואה שנתן בלי שהפסיד בגללה, ואף אסור ליתן לו ביטול כיסו מה שהי' יכול להרויח במעות אילו לא הלוה, ואפילו הפסד שנגרם למלוה מחמת ההלואה אסור לו לבקש מהלוה, ומצדו אסור ללוה ליתן רבית למלוה, כי שניהם הוזהרו על איסור רבית. וכן כתב הרמב"ם פ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב כשם שאסור להלוות כך אסור ללוות ברבית שנאמר לא תשיך לאחיך, מפי השמועה למדו שזו אזהרה ללוה כלומר לא תנשך לאחיך, וכן אסור להתעסק בין לווה ומלוה ברבית. ולדעתו עובר הלוה על שני לאוין לא תשיך לאחיך ולפני עור לא תתן מכשול, אבל מש"ס ב"מ ע"ה ע"ב

משמע שעובר גם על לאו הבא מכלל עשה לנכרי תשיך
הא לאחיך לא תשיך, לעומת המלוה ברבית שעובר על
ששה לאוין. מיהו ההוצאה שיש למלוה בכדי להשיג
ההלואה אינה בכלל ביטול כיסוי או הפסד הריוח, אלא היא
כשכר סופרים או שכר הבאת הכסף שלא שייך בזה נשך,
שאינו תשלום תמורת הלואה אלא הוצאת הלוה. וכן מבואר
בשו"ע הו"מ סי' ל"ט סי"ז הלוח נותן שכר הסופר אפילו
הוא שטר עיסקא, וכתב סמ"ע סקמ"ז לא מבעיא בשטר
הלואה שכל הנאה היא של הלוח אלא אפילו שטר עיסקא
שחצי הריוח יתן ליד המלוה, אפ"ה המקבל צריך ליתן כל
שכר הכתיבה כדקיי"ל בש"ס ב"ב קס"ח ע"א. וכתב בברית
יהודה פ"ט אות ב' כי הרבית שהמלוה משלם להלואה
אפילו בדרך היתר אסור לו לגבות מן הלוח, והטעם הוא
אף שלוח המלוה בהיתר, אין ההיתר מועיל לאחר, אלא אם
נעשה היתר עיסקא בינו לבין הלוח השני. ומדברי הט"ז
יו"ד סי' ק"ע סק"ג ומהרש"ם ח"ד סי' ק"ט וח"ז סי' ס"ג
משמע שרק בשותפות אומרים כשם שלקח בעיסקא כך
נותנו בעיסקא, ולא ביחיד בהלואה. ובדרכ"ת סי' ק"ע אות
י"א הביא בשם בית הלל אות א' שאין הרבית שמשלם
המלוה לנכרי בכלל נזק, ומלשון הטור שכתב כיון שיש צד
איסור למה נחייבנו לפרוע באיסור משמע שרק משום
שנעשה ערב באיסור אין אומרים לו ליתן רבית, אבל אם
לא נעשה באיסור אה"נ מותר.

אם יש היתר כדי שלא יפסיד המלוה

(ב) ונוראות נפלאותי על שו"ת דברי אפרים אליעזר סי'
ק"מ שכתב במי שהי' זקוק למעות וחבירו מוכן ליתן לו
הלואה למשך שנה אלא שצריך להוציא המעות מבנק
עבורו, והלוח מסכים להחזיר לו ההפסד שיהי' לו על
המעות, שאין בזה רבית אפילו לשיטת הט"ז סי' ק"ע סק"ג
שאוסר אף אם הלוח אומר שישלם מה שלוח בהיתר. ואף
שאין ראי' מדברי מהרש"ק בשו"ת טוב טעם ודעת מהד"ג
ח"ג סי' מ"ד לחלק בין ריוח להפסד שאם יפסיד המלוה אין

זה בגדר רבית, כי לדבריו מיירי הט"ז בענין שאין המלוה רוצה לקבל שבועת הלוה שלא הרויח רק רוצה הרבית דוקא, אבל אם המלוה מסכים לקבל שבועה ויפטור רק שהלוה סירב אז צריך לשלם הרבית, מפני שאומרים שהמלוה הוא שלוחו של הלוה, ומעשים בכל יום ששולחים סרסור להלוואה שאין המלוה מכיר הלוה רק הסרסור, ולית מאן דחש לרבית. ול"ד להכא שהוציא מעות מבנק עבור הלוה, שאם הי' אומר בשעת הלוואה שמלוה לו על צד היתר עיסקא הי' מותר כמ"ש בבאה"ט סי' ק"ע סק"ג שדברי הט"ז מפקינן מיני' הוא לשיטתו שזה רבית קצוצה אבל לשיטת הרמ"א שזה אבק רבית לא מפקינן, וברבית דרבנן ודאי מועיל דיבור המלוה כמ"ש הש"ך סי' קע"ז סקמ"ט בשם הב"ח שאם התנה בע"פ בפני עדים חשיב כאילו העיסקא בשטר ומוציאים ממנו בעל כרחו. וכן כתב בשו"ת הרי בשמים מהד"ת סי' קט"ו שאם תלו בבנק מודעה שכל הלוואות שעושים הם בהיתר עיסקא מועיל לפטור מרבית. אך אם כבר נעשה ההלוואה יש לומר לצד היתר לקבל הפסד המלוה כיון שאמר שאין לו מעות מזומן רק צריך ליקח מבנק הו"ל כשליח וסרסור כאילו הלוה עצמו לקח מהבנק, אלא שאם הי' בא אל הבנק לא היו נותנים לו שאינו בעל חשבון, והמלוה כיון שיש לו מעות לקח המעות בשבילו, א"כ אין כאן אפילו אבק רבית. ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' י"ז כתב לגבי טענה בין מלוה ללוה דאמרינן חזקה לאינש דלא שביק היתרא, אבל כאן ששניהם רוצים בהיתר, אף שלא נודע להם באיזה אופן, אומרים שעשו על דעת רבנן בצד היתר עיסקא עכת"ד.

פרעון העמלה הוא רבית לפי הט"ז

ג) ומדברי כל הפוסקים משמע שיש לדחות ההיתר משום דברי הט"ז סי' ק"ע סק"ג מי שעשה תנאי עם חברו שאם לא ישלם לו החוב בזמן ישלם לו הנזק, והמלוה לזה מעות ממקום אחר בהיתר על ריוח, אפ"ה א"צ ליתן לו רבית אם ע"פ שערב נותנו בהיתר שהרי לנכרי נותנו. ואפילו אם

התנה עמו בפירוש שיקח מעות על ריוח בהיתר והוא ישלם אותם יש בזה איסור, ואפילו אם נתן לו מפקינן מיני'. וכן שני שותפים שנוטל אחד מהם מעות מנכרי ברבית לצורך שותפות ונותן הרבית מהשותפות והריוח חולקים שזהו רבית קצוצה, שהנכרי אינו מכיר אלא אותו שלוח ממנו. וכן כתב להדיא בשו"ת חיי הלוי ח"ה סי' ע"ג שמי שמשתמש בכרטיס אשראי של חבירו צריך לזהר לשלם בזמנו, שאם לא כן יכנס לשאלה של איסור רבית מה"ת מכיון שהחברה של האשראי סומך על בעל הכרטיס, הרי זה כמו שלוח מהחברה עצמה וחוזר ומלוה לחבירו. לכן אם לא שילם בזמנו צריך בעל הכרטיס לשלם הרבית, ואף במקום שהלוה כבר שילם החוב עם הרבית לחברה, צריך בעל הכרטיס להחזיר הרבית ללוה, כיון שקצץ כן מתחלה עש"ה.

חילוק בין הוצאת ההלוואה לרבית

ד) **וכן** כתב בשו"ת ויען דוד ח"ד נוספות סי' י"ז לחלק בין הוצאות הלוואה כמו עלות השטר והבאת הכסף שיכול המלוה לתבוע מלוה לשלמם, בכדי שלא יהי' לו נזק שלא לצורך, לבין הרבית שמשלם המלוה על ההלוואה באשראי משום רבית קצוצה. ולענין אם אחוז האשראי הוא בגדר רבית או הוצאה, שאפילו אם יחזיר הכסף לבנק תיכף גם צריך לשלם אותו מחמת הוצאת הכסף, אפ"ל לדמותו לרבית על ידי קנס בשו"ע יו"ד סי' קע"ז סט"ז, שמותר במכר כשאינן תשלום הקנס תלוי בהמתנת המעות. אבל דוחק לקרותו הוצאה לחוד מפני שגובה השכר משתנה לפי החוב, כמו רבית שתלוי בסכום המעות, ואף שניתן לחשוב עמלה לפי גובה אשראי, כמו ששכר טרחא לפי המכירה, אבל מאחר שבגלל אותו תשלום מקבל המלוה אשראי בהלוואה לזמן ממושך, נמצא שזכות המתנת המעות הוא מחמת תשלום האחוזים, שזהו רבית קצוצה. וכן מובא בפסקי דין רבני א"י ח"ה עמ' נ"ז כשמוכר פורס לקונה מחיר העיסקה לכמה תשלומים ללא רבית, אם משלם בכרטיס אשראי מחויב מחברת האשראי בעמלה מסוימת

עבור שירות תשלומים שהיא מבצעת עבורו, אך אין זו רבית אלא עמלה. אבל כשאינו מוכן לפרוס מחיר העיסקה לתשלומים רק משלם בכרטיס אשראי בתשלומים לפי רצונו, הנה ההסכם עם חברת האשראי הוא שהם נותנים ללקוח הלואה בכדי לשלם לבעל העסק, והלקוח משלם לחברת אשראי רבית עבור ההלואה, ורבית זו אסורה אם אינה נעשית בדרך של היתר עיסקא. ואף שלענין שאלתנו כתב בשו"ת בית אבי ח"ד סי' קי"ז סברא להתיר במקום צורך על פי מחלוקת הב"י ורמ"א סי' ק"ס וסייעתם בשיטת רש"י לענין אם מותר לומר לחבירו ישראל לזה לי מעות מפלוני ברבית שאפשר לא אסרה תורה אלא רבית מיד ליד, ובלקוטי תשובות חת"ס סי' כ"ו כתב שראוי לסמוך על דברי רש"י להתיר אם לא באו המעות מיד המלוה ללוה, אבל בדרכ"ת סי' ק"ס אות קכ"ב הביא מהגהות חת"ס ועוד פוסקים שאין ההיתר קיים אלא בהלואה שהלוה מרויח מחמת עסק, אבל בלא"ה לא שייך להתיר באופן כזה שגובה ממנו רבית לעצם ההלואה. ומה שהביא בפסקי ביה"ד לממונות בירושלים ח"ח עמ' ס"א שמנהג בתי הדין לעשות פשרה, הנה מדברי רוב פוסקים עולה שאין צד היתר בזה, כי אם הדבר אסור מה"ת לא שייך פשרה בכלל.

מי אחראי על הפסד אחר זמן פרעון

ה) ומהרש"ל ביש"ש ב"ק פ"ט סי' י"ג כתב מי שלוה מעות ובזמן הפרעון דחה הלוה עד שנפסל המטבע אינו חייב לשלם אלא מטבע היוצא בשעת זמן הפרעון. והשיג עליו הש"ך חו"מ סי' ע"ד סקכ"ז שהרא"י שהביא מהמרדכי ב"ק פ"ט רמז קי"ג אינה מוכרחת. אך התומים כתב כיון שדחה הלוה בלך ושוב גרם להפסד, אף שא"א להוציא מיד המוחזק. וכ"כ בשו"ת חת"ס חו"מ סי' נ"ח שאם דחה הלוה בלך ושוב דינו כגזולן שמשלם כשעת הגזילה. אבל בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קנ"א חילק שכל זמן שלא אמר שאינו משלם לא נעשה גזולן. ובשו"ת הר המור סי' ל"ז ביאר טעם מהרש"ל שיכול המלוה לטעון שאילו הי' פורע בזמנו

הי' קונה פרקמטיא בלי הפסד, לכן אם בשעת פרעון הי' פרקמטיא ביוקר ועכשיו בזול שגם אילו הי' קונה הי' מפסיד, מודה מהרש"ל שאינו יכול לתבוע ממנו מטבע היוצא. וכן נשאל בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' ע"ט מי שמכר סחורה בכך וכך פרחים ובאותה שעה הי' הפרח מ' חתיכות והזהוב נ"ב חתיכות, ואחר שלא פרע בזמן עלה הזהוב נ"ה חתיכות והגרשוש עלה מל"ה למ' חתיכות, וטוען המוכר שאילו הי' פורע בזמן הי' יכול לקנות זהובים או גרושים בשער הישן, האם חייב לשלם כשער בשעת החיוב או שעת הפרעון. וכתב אפילו אם המלוה תבע מעות שרוצה לקנות זהובים והלוה אמר עשה אותם עלי הי' אסור אם לא היו ללוה שיעור זהובים כדי החוב, כל שכן הכא שלא תבע ממנו בדרך זה. וברור שיש חילוק גדול בין ביטול כיסו של מלוה בגלל ירידת הפירות שאסור לפצותו משום רבית לבין הפסד מחמת עיכוב הפרעון שלכמה פוסקים חייב הלוה לשלם. ול"ד לירושלמי ב"מ פ"ה ה"ג המבטל כיסו של חברו אין לו עליו אלא תרעומת, ופירשו הראשונים משום שאין הריוח ברור, ולא הוא אלא גרמא. ולפי הרדב"ז ח"א סי' פ"ד וחת"ס חו"מ סי' קל"ו יש אופנים שחייב בגרמא נזיקין, כל שכן אם דחה הלוה אחר זמן פרעון בלך ושוב, שאינו בגדר גרמא אלא הפסד בקום ועשה. וכתב הב"ח חו"מ סוס"י ל"ה שאם עבר זמן פרעון ההלוואה ולא פרעו שלא ברשות עבירה היא בידו ובכלל גזל את חברו, שגרם להפסד ממון של המלוה. ואף שכתב בשו"ת בית אפרים חו"מ סי' כ"ה ושו"ת זית רענן ח"ב סי' ט"ו אע"פ שעבר על לאו אפ"ה אינו חייב לפצותו. אבל הכא יש לחלק שאינו גרם הפסד כיון שלקח המלוה ממון על דעת העמלה, מ"מ הי' ראוי לפצותו בדרך היתר כמו היתר עיסקא.

המורם מכל האמור הלכה למעשה

היוצא להלכה: בשאלה אם מותר למלוה לתבוע מהלוה לשלם לו הוצאת הרבית שעולה הלוואה על ידי כרטיס אשראי או הלוואה מיוחדת מהבנק הנקראת קרעדיט רבו

הספיקות, ובפרט שאין מחילה מועלת בדבר ששניהם מוזהרים בו מה"ת. ואף שיש סברא להתיר במקום צורך על פי שיטת רש"י שמותר לומר לחבירו לזה לי מעות מפלוני ברבית שלא אסרה תורה אלא רבית מיד ליד, אבל מלבד שנחלקו הפוסקים בזה לא שייך היתר זה אלא בהלואה שהלוה מרויח מחמת משא ומתן ולא שמשלם רק עבור עצם ההלואה. ויש חילוק גדול בין ביטול כיסו מחמת ירידת הערך שאסור לפצותו משום רבית לבין הפסד מחמת עיכוב פרעון כגון שנפסל המטבע שלפי כמה פוסקים חייב הלוה לשלם. והטעם פשוט שאם דחה הלוה בלך ושוב גרם להפסד ממון בקום ועשה, לכן אף אם אי אפשר לחייבו בדין ראוי לפצות המלוה בדרך היתר לצאת מדין שמים. מ"מ ל"ד לרבית אשראי שלקח המלוה במקום כסף מזומן שאינו בכלל שכר סופרים והבאת כסף ללוה, כי באשראי בעל הכרטיס הוא הלוה מהבנק עצמו וחוזר ומלוה ללוה. לכן אם לא שילם בזמנו צריך בעל הכרטיס לשלם הרבית, ואף במקום שהלוה כבר שילם החוב עם הרבית לחברה, צריך בעל הכרטיס להחזיר הרבית ללוה. וגם באשראי מקבל בעל הכרטיס תמורת אחוזים זכות המתנת מעות שזהו עיקר רבית מה"ת, ובהלואה לא אומרים כשם שלקח בעיסקא כך נותנו בעיסקא, מלבד אם עשה היתר עיסקא. ואף שמנהג כמה בתי דין בא"י לעשות פשרה שלא יהי בגדר רבית אלא עמלה לצורך ההלואה, אבל מכל הפוסקים משמע שאין צד היתר בזה. ושמעתי משלשה מורי הוראה מובהקים הגה"צ בעל ויען דוד שליט"א דומ"ץ סאטמאר והגה"צ בעל חיי הלוי שליט"א ראב"ד סקווירא והגה"צ בעל שבט הקהתי שליט"א דומ"ץ קרית בעלזא לאסור הדבר מפני שזהו חשש הקרוב לודאי איסור רבית מה"ת, כי המלוה נחשב ללוה ראשון שחוזר ומלוה ללוה השני.

תשובה ג

עד"ש היכא שאחד עשה לעצמו קופה לצרכי פרנסה באופן שמלוה ברבית לאחרים בהיתר עיסקא, ונשאלת השאלה אם מותר ליתן וליקח הלואה ברבית דרך היתר עיסקא לצורך פרטי בלי שיהי' ללוה שום עסק או השקעה, או שכל ההיתר עיסקא אינו שייך אלא בהלואה לצורך מסחר בלבד. הנה לע"ד בהלואה ברבית לצורך פרטי לא שייך לעשות היתר עיסקא שאין כאן לא היתר ולא עיסקא, כי עיקר היתר עיסקא נעשה לעסק לסחור באופן המותר ברבית, ולחלק עם בעל העסק שהוא הלוה בהפסד וריוח, אבל סתם אדם שילוה מאחר לכתחלה ברבית דרך היתר עיסקא לא שמענו, ובזה מוקיעים מעיקרא איסור רבית מה"ת, ובפרט אם אינו חנוני או שולחני אלא אברך הלוה מאברך אחר. ואף שכתבו היתר עיסקא ה"ז ממש שכר הלואה שמקבל המלוה תמורה יותר ממה שהלוה, ונוטל מעות על ההלואה ולא מחמת ריוח העסק, שהרי אינו דומה למי שמשקיע בעסק מסוים שיש בו ריוח והפסד, אלא כאן השכר הוא עמלה על עצם ההלואה, וזהו עיקר איסור רבית מה"ת. אולם אם המעות לצורך משא ומתן שפיר יכולים להלוות בשטר היתר עיסקא, שאז המלוה נעשה שותף בריוח העסק של הלוה, ומקבל הרבית בהיתר בתור ריוח העסק.

סתם עסק הוא חצי מלוה וחצי פקדון

א) הנה יסוד ענין היתר עיסקא הוא שנותן לחבירו סחורה או מעות להתעסק בהם כך שהריוח מתחלק בין בעל המעות למתעסק, וקבעו חז"ל בש"ס ב"מ ק"ד ע"ב ושו"ע יו"ד סי' קע"ז ס"ב שהנותן מעות לחבירו בתורת עיסקא סתם יהי' חציו מלוה וחציו פקדון. ואף שכתב הרמב"ם פ"ו מהל' שלוחין ושותפין ה"ה שאפשר להתנות על חלוקת מעות העיסקא באופן אחר, ובלבד שתהא חלוקת האחריות לפי חלקי המלוה והפקדון שבעיסקא כמ"ש הכ"מ שם ה"א, אולם ברור שזה אינו שייך אלא בעיסקא ולא בהלואה

לצורך פרטי שמעיקרא לא שייך תנאי שותפות לריוח והפסד. וכן פסק בשו"ע שם סעיף ל' שאין המתעסק רשאי להוציא המעות לצרכו אפילו חציו שהוא חלק המלוה שבעיסקא, מטעם דאיתא בש"ס התם להכי קרו ל' עיסקא דאמר ל' כי יהיבנא לך לאיעסוקי בי' ולא למשתי בי' שכרא. ואף שהתירו הפוסקים היכא שעשו תנאי שיכול ליקח מעות למפרע לצרכו על חשבון הריוח, אולם פשוט שגם זה אינו שייך אלא רק בעיסקא. ואף לדעה שדחה בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' י"ח לעשות היתר עיסקא על יסוד כולו פקדון שאינו על פי תקנת חז"ל, לא שייך אלא בעיסקא דוקא ולא בהלואה לצרכו. ומטעם זה כתב בשו"ת בית יצחק ח"ד סי' קמ"ד שאסור ליתן מעות בעיסקא לנכרי שמתעסק בדברים האסורים, מאחר שההיתר עיסקא בנוי על היסוד שנעשה שותף של המתעסק, שזהו יסוד העסק.

תקנת מהר"ם לעשות היתר עיסקא

(ב) **והנה** עיקר תקנת מהר"ם מקראקא לעשות בין מלוה ללוה שטר לצורך הלואה על צד היתר עיסקא כפי שמובא בנחלת שבעה סי' מ', והסכימו עמו הסמ"ע ושאר גדולי הדור, הי' להתיר הרבית מטעם עיסקא. כלומר שהמלוה נעשה שותף ללוה לצורך מסחר בריוח, כפי שכתב הסמ"ע בקונטרס הרבית הארוך אות כ"ב לחזק ענין היתר עיסקא לצורך שעה ליתן מחי' לבני ברית. ומדברי שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רנ"ב משמע שאין להזכיר בהיתר עיסקא שום לשון הלואה או רבית מפני שזה סתירה לעיקר ענין שטר עיסקא והיתרו. על כן ברור שאם עושים היתר עיסקא בלי שום עיסקא אינו אלא הערמה, מפני שאם אינו מתעסק לצד בעל המעות לא שייך שום ריוח והפסד, וכל שכן שאסור ליתן שכר עמלה בלי עיסקא משום שזהו רבית. וכן כתב בברית יהודה פ"מ אות ט"ז שאין היתר עיסקא מתיר לקבל הלואה למטרה שאין בה ריוח, אלא שלפי כמה פוסקים אין צריך להתחייב בעסק מסוים, ויכול לשעבד מעותיו בכל מקום שהם לתנאי ההיתר עיסקא, ולכן אפילו לזה מעות

לפרוע חוב מועיל ההיתר עיסקא אם משעבד למלוה שאר נכסיו המושקעים בעסק עם ריוח. ובקונטרס תקנת רבים בקובץ דרושים כ"א ח"ב תרפ"ד נדפס פולמוס הגדולים אם ראוי לעשות היתר עיסקא כללי לכל העסקים, וכמה מגדולי הדור דחו הרעיון שלא שייך בזה משום כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה כמ"ש בשו"ת חבצלת השרון יו"ד סי' ס"ג. והנכון להלכה לעשות שטר עיסקא לכל עסק, ולסמוך רק על נוסח שטר עיסקא שתקנו גדולי הפוסקים כפי שהובאו טופסי השטרות שנחלת שבעה סי' מ', ושו"ת גינת ורדים יו"ד כלל ו' סי' ד', וחכ"א כלל קמ"ג, וקצש"ע סי' ס"ו, וברית יהודה פמ"א, וקונטרס היתר עיסקא כהלכתו.

חילוק בין עסק לבין צרכיו הפרטיים

ג) ואף שכתבו בשו"ת מהרש"ג יו"ד סי' ד' ושו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קצ"ט אות ב' סברא כיון שיכול המקבל להתעסק ולהרויח הרי אפילו שנטל הלואה לצרכיו הפרטיים, מ"מ מאחר שהי' יכול להרויח עם כסף זה יכול הנותן לקבל ריוח מהעיסקא. ומה"ט התיר בשו"ת שואל ומשיב מהד"ק ח"ג סי' ק"ס ומהד"ג ח"א סי' קל"ז בהלואה לצורך פרטי משום ריוח שנגרם ללוה בעקיפים, וכן כתב בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רט"ז ושו"ת חבצלת השרון יו"ד סי' ס"ד. אולם הרבה פוסקים דחו דבריהם מכל וכל שלא שייך לומר שהנותן שותף ברווחים, כמו שכתבו להחמיר בשו"ת אמרי יושר סי' ק"ח, ושו"ת תשורת שי ח"א סי' פ"ז, וערך שי סי' קע"ז, ושו"ת מהרש"ג יו"ד סי' ל"ז, ושו"ת הר הכרמל חו"מ סי' כ"ה, ושו"ת הרי בשמים מהד"ת סי' קמ"ג. ולפי שו"ת אגרות משה יו"ד ס"ג ושו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' ר"ג אם ניתנה ההלואה לצורך מסוים בלבד יש מקום לסבור שאף השואל ומשיב ומהרש"ם מודים לאיסור, ולדעת שו"ת חיים ביד סי' מ"א שייך בזה חשש גול כיון שלא התעסק במעות כדרך עיסקא בכלל אלא לצרכיו הפרטיים שאינו מוכן להפסיד הריוח. ואף שלפי תשו' הגר"ח ברלין אות ח' בקובץ אבן מציון תשמ"ז עמ' ש"ג יש היתר בדיעבד, מיהו

כתב שלכתחלה אדם שאין לו עסקים לא ילוה על פי היתר עיסקא כלל. והטעם פשוט שבכדי להתיר צריך להפך הרבית לעיסקא, אבל כל שלא שייך עסק ומסחר בכלל כמו במעשה שלפנינו שלוקח לצורך פרטי בלבד, לא שייך מעיקרא להתיר הרבית בדרך היתר עיסקא. ואף שיש אופנים שונים לעשות שטר עיסקא, אבל עיקר השטר הוא להבטיח דמי הקרן והריוח בדרך היתר לבעל המעות, וזה אינו שייך אלא בעסק שיש ריוח ולא בהלוואה ברבית.

תשובת גדולי בעלי הוראה לאיסור

ד) וכאשר הלכה היתה רופפת בידי שמא יאמרו שאין להחמיר במקום שרשאי להקל שאלתי שני גדולי בעלי הוראה הלא הם הגה"צ בעל שבט הקהתי שליט"א דומ"ץ קרית בעלזא שהשיב לי שאדם שאין לו עסקים להשקיע לריוח ולהפסד אין לו להלוות לצרכים הפרטים בהיתר עיסקא, והמיקל בזה עושה חוכא וטלולא מהתורה. וכן השיב הגה"צ בעל חיי הלוי שליט"א ראב"ד סקווירא מספרו שו"ת חיי הלוי ח"ה סי' ע"ה אות ו' שכל ענין ההיתר עיסקא הוא לקבל חלק הריוח מריוח העיסקא, אבל אם הוא נוטל מעות כשלא הי' שום ריוח כלל אז הוא כנוטל שכר הלוואה סתם שזה ממש רבית. והביא באות י' משו"ת מנחת יצחק ח"ה סוס"י ק"ט שאע"פ שכמה גדולים הקילו בזה בשעת הדחק, כגון שאם לא הי' נוטל מעות הללו לחובותיו הי' צריך למכור ביתו וכדומה, מיהו לכתחלה בודאי אין ליתן שום הלוואה ברבית לאדם פרטי שאין לו עסקים בהיתר עיסקא, מחשש איסור רבית מה"ת. מה"ט מותר ליתן ולקח הלוואה ברבית בדרך היתר עיסקא היכא שהלוה לוקח המעות לצורך עסק והשקעה בלבד, ולא לצרכיו הפרטים, כי אז לא שייך חשש רבית או שכר הלוואה, אלא המלוה הוא שותף בעסק לריוח והפסד כמובא בנוסח היתר עיסקא שסמכו עליו כל גדולי הפוסקים, כפי שהביא בקונטרס הרבית בסו"ס שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קפ"ח עש"ה.

המורם מכל האמור הלכה למעשה

היוצא להלכה: היתר עיסקא שתקנו מהר"ם וסמ"ע וגדולי הדורות נעשה בכדי לישא וליתן ברבית בדרך היתר, כלומר שהמלוה הוא כעין שותף בהשקעת עסק הלוה הן בריוח והן בהפסד. אבל היכא שאין ללוה שום עסק אלא הוא צריך המעות לצרכיו האישיים בלבד, אין ליתן וליקח שום הלואה ברבית בהיתר עיסקא, כי אין כאן לא היתר ולא עיסקא, מאחר שהלוה משלם למלוה שכר תמורת ההלוואה, כי משלם לו יותר ממה שלוה בתור עמלה לצורך ההלוואה, שזהו עיקר איסור רבית מה"ת. והטעם פשוט שבכדי להתיר הרבית צריך להפך ההלוואה לעיסקא, אבל כל שלא שייך עסק ומסחר בכלל, כמו בשני אנשים שמלוים אחד לשני לצורך פרטי בלבד, לא שייך מעיקרא להתיר הרבית בדרך היתר עיסקא. ולפי כמה פוסקים אין צריך להתחייב בעסק מסוים אלא משעבד מעותיו בכל מקום להתיר הרבית, כך שאם לזה מעות לפרעון חובותיו מועיל שטר עיסקא אם משעבד למלוה שאר נכסיו המושקעים בעסק, משא"כ הלוואה לצורך פרטי שלא שייך שום ריוח אינו מועיל שטר עיסקא להתיר איסור רבית מה"ת.

סיכום פסקי הלכות למעשה

(א) איסור רבית הוא עון חמור מן התורה שכמה לאוין נאמרו בו, והפליגו בו חז"ל מאד כי מאחר שרוב בני אדם נמשכים אחר הממון נכשלים בו הרבה, בפרט במסחר. והנותן מעות ברבית כופר באלקי ישראל ונכסיו מתמוטטים.

(ב) כל שהמלוה מקבל שכר או טובה בשביל ההלוואה ה"ז רבית מה"ת, וכל שהוא דרך הלוואה ה"ז רבית קצוצה שאסור מה"ת, וכל שאינו אלא מדרבנן נקרא אבק רבית.

ג) איסור רבית חל הן על המלוה והן על הלוה, ואסור ליתן שום הלואה באופן שיוחזר למלוה יותר ממה שהלוה בכמות או באיכות לפי ערכו הכספי, וגם ללוה אסור ליטול שום הלואה תמורת רבית או טובת הנאה כלשהי.

ד) אסור להצמיד ערך ההלוואה למדד יוקר המח' שזהו רבית גמור, ולכן אסור לעשות שטר הלואה לפי אינפלציה.

ה) באיסור רבית אינו מועיל מחילה או תנאי כי מלבד שמחילה באונס אינה כלום, אין מחילה מועלת בדבר ששניהם מוזהרים בו מה"ת. ואפילו אמר הלוה בשעת נתינת הרבית שנותן לו במתנה אסור לקבל ממנו. אבל אם לקח רבית וצריך להחזיר, מועלת מחילה ראוי' לפטרו כמו בגזל.

ו) אין ליתן למלוה סחורה בפחות ממחיר השוק או בהוזלה ניכרת לטובת המעות, מפני שיש בזה משום הערמת רבית.

ז) העצה לעשות היתר עיסקא בעסקי שטרות אינו מועיל אלא לענין שלא יהי' הפסד בקניית ומכירת שטרות ושאר עניני ממונות, שמשעבד עצמו בקנין גמור שכל עסקי ממונות יעשו בתורת עסק עם שכר עמלה, אבל לקבוע לכתחלה רבית על העברת כסף בדרך הערמה אין היתר.

ח) חז"ל קבעו שפירות יש להם יוקר וזול לעומת מטבע היוצא שסוחרים בו בעיר שיש לו שער קבוע, ואף ששייך בו גם לעתים עלי' וירידה, לא גזרו חז"ל בדבר שאינו שכיח. לכן כל שאינו ממין מטבע היוצא אין לקבוע בו הלואה לפי ערכו, או לשנות החוב לפרוע במטבע זר או סחורה, כי אפשר יתייקר השער ונמצא פורע יותר מהקרן.

ט) מחלוקת הפוסקים אם מותר לקבוע הלואה צמוד למטבע זר, כגון באירופה ביורו או בא"י בשקל צמוד לדולר, שאם יעלה ערך הדולר לעומת המטבע יתן לו חזרה יותר ממה

שהלוה, בתנאי שאם יעלה המטבע לעומת הדולר יתן לו פחות ממה שקבל לכתחלה. ורבו הספיקות בזה לענין רבית.

י) אם יש ללוה סכום ההלוואה בדולר מותר לקבוע הלוואה ע"מ לפרוע בדולר לפי השער שהי' בעת הלוואה, ע"ד תנאי פרעון במין אחר כאילו לזה אותו מטבע שרוצה בפרעון למפרע, אבל לפרוע ביורו או בשקל צמוד לדולר אסור.

יא) טעם ההיתר להלוות סכום יורו ע"מ לפרוע בדולר לפי השער שהי' בעת ההלוואה, בתנאי שיש ללוה הסכום בדולר, מפני שיכול לפסוק על הפירות כשיש לו, אבל להוסיף תנאי הצמדה לאחר ההלוואה אי אפשר רק לפי שער ההוה.

יב) אם הברירה ביד הלוה לפרוע ההלוואה במטבע שלו או בדולר, צריך שהי' ללוה סכום ההלוואה בדולר, שאם לא כן אינו בהישג יד שיכול לקנות בשער.

יג) מותר להלוות לחבירו מעות בהיתר עיסקא צמוד למטבע חוץ לצורך מסחר, ותוספת ההצמדה תחשב כסכום התפשרות הריוח, ואם אינו למסחר לא שייך היתר עיסקא.

יד) אין ללוה לפצות את המלוה על ביטול כיסו במשך זמן ההלוואה, מיהו אם גרם לו הפסד אחר זמן הפרעון מחמת שדחהו בלך ושוב ה"ז יותר מגרמא נזיקין, כי אחר שעבר זמן פרעון ולא פרע שלא ברשות עשה הפסד שחייב לשלם.

טו) הלוה ממון שלא ברשות עובר על איסור גזל, מפני שהמתנת מעות שוה כסף. ואם יעבור זמן הפרעון חייב לבקש רשות מהמלוה להחזיק בהלוואה לפי הסכמת שניהם.

טז) אם הגיע זמן הפרעון ולא החזיר עד שנשתנה המטבע, דעת כמה פוסקים שחייב הלוה להשלים הפסד המלוה מחמת

שינוי ערך המטבע, שאינו רבית אלא תשלום ההפסד, כ"ש אם דחה בלך ושוב שהוא כגולן שמשלם כשעת הגזילה.

(יז) מעיקר הדין אי אפשר לחייב הפסד ממון, מ"מ מי שרוצה לצאת מדיני שמים ראוי שישלם ההפסד של המלוה.

(יח) כל שיש ללוה ספק אם חייב למלוה או ספק בסכום החוב מותר להוסיף לו עד שיצא הספק מלבן, ואף שמדיני אדם אי אפשר לתובעו, אבל אם רוצה לצאת מדיני שמים לית מאן דמיחש לרבית, בתנאי שימחול למלוה שלא יהי בכלל גזל ורבית אלא כפשרה. ואין הפשרה על הרבית אלא על עצם החוב, שבוה שייך לעשות פשרה מצד הספק.

(יט) מחלוקת ראשונים אם מותר לומר לחבירו לזה לי מעות מפלוני ברבית שלא אסרה תורה אלא רבית מיד ליד, אבל לכו"ע לא שייך היתר זה אלא בהלוואה שהלוה מרויח מחמת משא ומתן ולא על ממון שמשלם עבור עצם ההלוואה.

(כ) אין למלוה לתבוע מהלוה לשלם הוצאת הרבית שעולה הלוואה בכרטיס אשראי או הלוואה מהבנק הנקראת קרעדיט.

(כא) רבית מכרטיס אשראי שלקח המלוה במקום כסף מזומן אינו בכלל שכר עמלה או שכר סופרים והבאת כסף ללוה, אלא באשראי בעל הכרטיס הוא הלוה ראשון מהבנק עצמו שחוזר ומלוה שנית ללוה. וגם באשראי מקבל בעל הכרטיס תמורת אחוזים זכות המתנת מעות, שזהו עיקר רבית מה"ת.

(כב) אם הלוה לא שילם הקרעדיט בזמן פרעון צריך בעל הכרטיס לשלם הרבית, ואף במקום שהלוה כבר שילם החוב עם הרבית לחברה, צריך בעל הכרטיס להחזיר הרבית ללוה.

(כג) בהלוואת אשראי או משכנתא לא אומרים כשם שלקח בעיסקא כך נותנו בעיסקא, אלא דרך מסחר בהיתר עיסקא.

כד) הוראת גדולי הפוסקים שאין להקל ברבית של קרעדיט קארד שנתן המלוה ללוה, מפני שזהו חשש הקרוב לודאי איסור רבית מה"ת, כי המלוה נחשב ללוה ראשון שחוזר ומלוה ללוה השני, ואין לסמוך על המתירים להקל בפשרה.

כה) היתר עיסקא שתקנו מהר"ם וסמ"ע וגדולי הדורות נעשה בכדי לישא וליתן ברבית בדרך היתר, כלומר שהמלוה הוא כעין שותף בהשקעת עסק הלוה הן בריוח והן בהפסד. לכן אם אין ללוה שום עסק אלא הוא צריך המעות לצרכיו האישיים בלבד, אין ליתן וליקח שום הלואה ברבית בשטר היתר עיסקא, כי אין כאן לא היתר ולא עיסקא.

כו) כדי להתיר רבית צריך להפך ההלואה לעיסקא, לכן כל שלא שייך עסק ומסחר בכלל, כמו בשני אנשים שמלוים אחד לשני לצורך פרטי בלבד, לא שייך מעיקרא להתיר הרבית בדרך שטר עיסקא, מפני שחסר יסוד ריוח העיסקא.

כז) היתר עיסקא שנעשה לצורך הלואה פרטית בלי כל מסחר ה"ז כהלואה רגילה ברבית שהלוה משלם למלוה שכר תמורת ההלואה, מאחר שמשלם לו יותר ממה שלוה בתור עמלה לצורך ההלואה, שזהו עיקר איסור רבית מה"ת.

כח) לפי כמה פוסקים אין צריך להתחייב בשטר עיסקא עסק מסוים אלא משעבד מעותיו בכל מקום להתיר הרבית, כך שאם לווה מעות לפרעון חובותיו מועיל שטר עיסקא, בתנאי שמשעבד למלוה שאר נכסיו המושקעים בעסק.

כט) אין להערים הלואה פרטית להלואה מסחרית בכדי להתיר רבית, מטעם שלא שייך ריוח ושעבוד נכסים בעסק.

ל) אין לסמוך על שטר היתר עיסקא כללי להתיר רבית כל עסקיו, אלא ראוי לעשות היתר עיסקא לכל עסק בנפרד, ורק לסמוך על טופסי הנוסחאות שהביאו גדולי הפוסקים.